MINISTÈRE DE L'ÉDUCATION NATIONALE, DE L'ENSEIGNEMENT SUPÉRIEUR ET DE LA RECHERCHE

en ligne en ligne

AnIsl 14 (1978), p. 177-193

'Abd al-Raḥmān 'Abd Al-Ṭawāb, André Raymond

La waqfiyya de Muşţafā Ğa'far.

Conditions d'utilisation

L'utilisation du contenu de ce site est limitée à un usage personnel et non commercial. Toute autre utilisation du site et de son contenu est soumise à une autorisation préalable de l'éditeur (contact AT ifao.egnet.net). Le copyright est conservé par l'éditeur (Ifao).

Conditions of Use

You may use content in this website only for your personal, noncommercial use. Any further use of this website and its content is forbidden, unless you have obtained prior permission from the publisher (contact AT ifao.egnet.net). The copyright is retained by the publisher (Ifao).

Dernières publications

	9782724710922	Athribis X	Sandra Lippert
	9782724710939	Bagawat	Gérard Roquet, Victor Ghica
	9782724710960	Le décret de Saïs	Anne-Sophie von Bomhard
	9782724710915	Tebtynis VII	Nikos Litinas
	9782724711257	Médecine et environnement dans l'Alexandrie	Jean-Charles Ducène
	médiévale		
	9782724711295	Guide de l'Égypte prédynastique	Béatrix Midant-Reynes, Yann Tristant
	9782724711363	Bulletin archéologique des Écoles françaises à	
l'étranger (BAEFE)			
	9782724710885	Musiciens, fêtes et piété populaire	Christophe Vendries

© Institut français d'archéologie orientale - Le Caire

LA WAQFIYYA DE MUSTAFĀ ĞA'FAR

A.-R. ABDUL TAWAB et A. RAYMOND

A l'intersection entre la grande avenue du Caire fatimide, la Qaṣaba (aujour-d'hui rue Muʿizz li-dīn Allah) et la rue de darb al-Aṣfar, à mi-chemin entre Baït al-Qādī et bāb al-Futūḥ, s'élève une maison du XVIII° siècle, contiguë au palais Siḥaïmī (1): elle est connue sous le nom de maison de Muṣṭafā Ğaʿfar. Cette maison a fait l'objet d'une procédure de classement: dans la liste des monuments musulmans du Caire elle porte le numéro 471, et elle est datée de 1125/1713. Ce petit monument est assez fréquemment mentionné dans les comptes rendus du Comité de conservation des monuments de l'art arabe (2); il est étudié dans le livre de Pauty sur les palais et maisons du Caire où il est appelé maison de Muṣṭafā Ğaʿfar al-Kabīr (3). Il fait l'objet d'une étude détaillée dans le volume III de la publication de J. Revault et B. Maury sur les palais du Caire qui doit paraître prochainement à l'Institut Français d'Archéologie Orientale.

Nous ne disposions d'aucune information concernant le personnage qui a donné son nom à cet édifice. La découverte, dans les Archives du Ministère des waqfs, au Caire, de plusieurs waqfiyya relatives à un waqf de Mustafā Ğafar nous a

* Les recherches dont cet article est le résultat ont été poursuivies dans le cadre de l'activité de l'ERA 648 du Centre National de la Recherche Scientifique « Société urbaine et société rurale en Egypte musulmane ». Nous sommes heureux de l'occasion qui nous est fournie de remercier le Ministère des Waqfs égyptien des facilités qu'il nous a données pour travailler dans ses archives historiques. Notre gratitude va tout particulièrement à M. Abd al-Aziz Mahfouz, directeur

du service des huğağ, qui nous a aidés dans nos recherches, et à M. Kamel Abou l-Khaïr, chef du service photographique du Ministère, qui a fait pour nous les travaux photographiques nécessaires.

- (1) Classé sous le numéro 339 (1648-1796).
- (2) Voir en particulier *Comité* XXXII (1915-9), 791; XXXVI (1930-2), 142, 166; XXXVII (1933-5), 430.
- (3) E. Pauty, Les palais et les maisons d'époque musulmane au Caire, 75.

permis de combler cette lacune et d'identifier, sinon le constructeur, du moins un des premiers propriétaires de cet édifice : il s'agit des waqfiyya Muṣṭafā Ğaʿfar numéros 224 (1171/1758), 225 (1188/1775), 226 (1211/1797) et 227 (1211/1797) (1). C'est des waqfiyya 224 et 225, et surtout de la première, que nous avons tiré l'essentiel des informations dont nous donnons ci-après la substance.

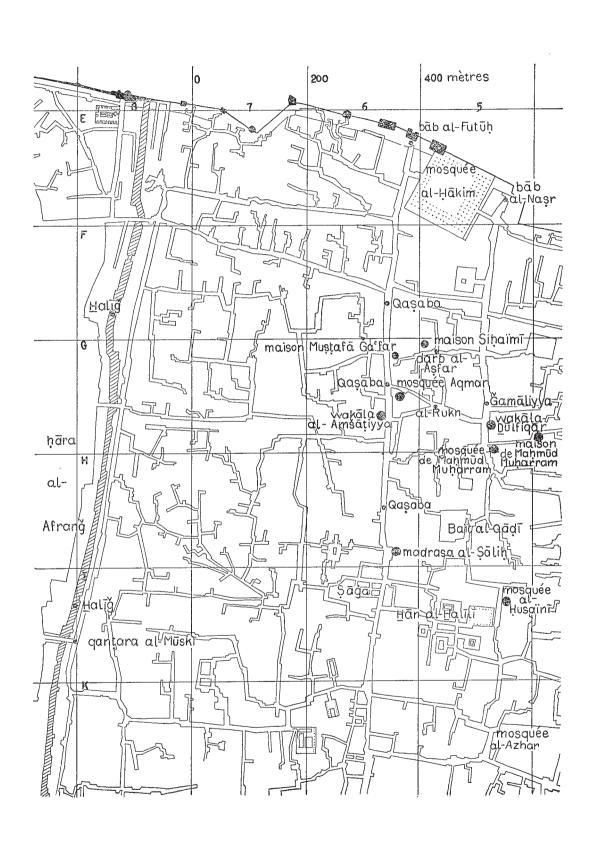
Mușțafă Ğa far était un négociant (tāğir) en café (bunn) à la wakāla de feu Dulfiqār Kathudā, sise dans le quartier de Ğamāliyya : cette wakāla dont il subsiste quelques restes était un des principaux centres du grand commerce du café et des épices au Caire au XVIIIe siècle (2). Parmi les témoins mentionnés dans l'acte de waqf figurent plusieurs tuğğār en café, dont certains appartiennent à des familles très connues de négociants (tels les Muharram et les 'Ādilī) ce qui indique que ce Mușțafā Ğa far comptait vraisemblablement parmi les principaux tuğğār de son temps. Le hawāğā (3) Mustafā Ğa far a constitué en waqf deux édifices (makān), dont la maison qui nous intéresse, le 12 šawwāl 1171 / 19 juin 1758 : cette date est très postérieure à la date supposée de construction de la maison (1125/1713); elle précède de peu la mort de Mușțafā Ğa°far qui est mentionnée dans une note marginale de la waqfiyya n° 224, en date du 8 safar 1174 / 11 septembre 1760. Notre texte indique que le makān constitué en waqf par Muștafā Ğa°far faisait auparavant partie du grand makān appelé waqf de feu le hawāğā Šihāb 'Aṭā: on peut donc supposer que Ğa far a acquis une partie de ce makān (auquel appartenait peut-être la maison Siḥaïmī qui est contiguë) et qu'il y a procédé à des travaux importants de remise en état nécessaires pour

(1) La waqfiyya n° 224, dont le texte est donné plus loin est datée du 12 šawwāl 1171 / 19 juin 1758; ce document tient en une page; ses dimensions sont de 28 × 42 centimètres; il comporte 47 lignes. La waqfiyya 225 est datée du 25 dūl-hiğğa 1188 / 26 février 1775; elle tient en une page de 71 lignes. Les waqfiyya 226 et 227 sont datées du 14 dūl-qa°da 1211/11 mai 1797 et du 4 dūl-qa°da 1211 / 1°r mai 1797.

(2) Mentionnée par la *Description de l'Egypte* (290 G 5) et classée sous le numéro 19, cette *wakāla* a été construite en 1673. Le portail subsiste; le reste du bâtiment a été défiguré

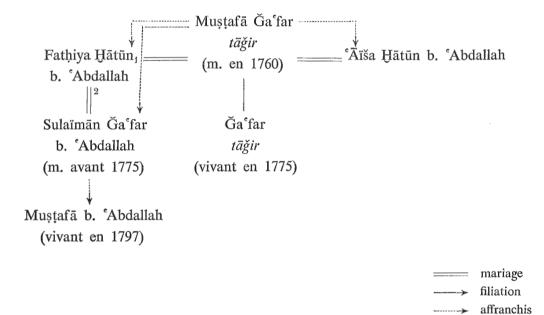
par des constructions parasites ou des modifications. Mais les relevés effectués par Pascal Coste permettent de se faire une idée précise de ce qu'était cet imposant monument de 75 mètres de long sur 40 de large qui ne comptait pas moins de 32 hāṣil au rez-de-chaussée et 34 logements au premier étage (la wakāla en comportait deux) (Architecture arabe, planches XLIII, XLIV). Voir A. Raymond, Artisans et commerçants au Caire, I, 332.

(3) Cette appellation fut longtemps réservée aux tuğğār en café: voir Artisans et commerçants, II, 411, note 5.

en faire une maison séparée; il est bien indiqué dans la waqfiyya que le makān de Muṣṭafā Ğafar a été « remis à neuf » (mustağadd).

Les waqfiyya 224 et 225 permettent d'établir un certain nombre de faits concernant l'entourage de Muṣṭafā Ğaʿfar. Il avait un fils, Ğaʿfar, qui était lui aussi tāgir à la wakāla de Dūlfiqār Kathudā. Il avait eu au moins deux épouses qui étaient l'une et l'autre ses affranchies: ʿĀīša Ḥātūn, d'origine géorgienne, et Fatihya Ḥātūn. Cette dernière épousa, après la mort de Muṣṭafā, l'affranchi de ce dernier, al-Ḥāgǧ Sulaïmān Ğaʿfar b. ʿAbdallah qui mourut avant le 25 février 1775. Sulaïmān eut lui-même pour affranchi Muṣṭafā b. ʿAbdallah qui est mentionné dans les deux actes nº 226 et 227.

Nous donnons maintenant une analyse succincte de la waqfiyya 224, la plus ancienne du groupe de quatre waqfiyya concernant Mustafā Ğa far et sa maison. Le texte en sera donné plus loin.

L'acte de waqf a été dressé dans le tribunal de al-Ṣāliḥiyya al-Nağmiyya au Caire (1) (ligne 1).

(1) Le tribunal de Ṣāliḥiyya Nağmiyya Ottoman Egypt, 97). La Description localise était un des dix que comptait Le Caire (Shaw, le Ğāmi al-Ṣāliḥ en 246 I 6. Ce tribunal

Etaient présents: le négociant (tāģir), le hawāǧā, le hāǧǧ Muḥammad fils de feu 'Alī al-Maṣābinī; le hāǧǧ 'Alī odabaši des Mustaḥfizān, hanǧī à la wakāla de Dūlfiqār Kathudā; le tāǧir, le hāǧǧ, le hawāǧā Muṣṭafā Ḥusaïn; le tāǧir, le hawāǧā, le hāǧǧ 'Alī fils de feu Ḥasan al-'Ādilī (1); le tāǧir, le nāhūdā (2), le hāǧǧ Ḥasan Muḥarram (3), tous tāǧir en café, à la wakāla de Dūlfiqār Kathudā; le cheikh Nūr al-dīn 'Alī Ḥalīl; le sayyid, le šarīf Ḥammūda Surūr, l'un et l'autre peseurs (qabbānī) à cette wakāla; le hāǧǧ Ibrāhīm al-Zatāǧirī (lignes 2-4).

Mustafā Ğafar a constitué en waqf:

— premièrement la totalité du grand édifice remis à neuf (al-makān al-kabīr al-mustağadd al-inšā wa l-cimāra) qui faisait auparavant partie du grand immeuble appelé waqf de feu le hawāgā Šihāb Aṭā. C'était à l'origine un café (baït qahwa) appelé qahwa al-Māwardiyya (4). Il est devenu ensuite un makān auquel des immeubles (caqārāt) ont été ajoutés (lignes 6-7).

était situé à environ 300 m. au sud de la maison de Ğa^cfar. La *madrasa* de Ṣāliḥ Nagm al-dīn Ayyūb est classée sous le numéro 38.

- (1) Les 'Adilī sont une famille connue de tuǧǧār. 'Alī qui est mentionné ici est cité dans un acte du Maḥkama (Q. 'ask.,v 163, 408) en date du 26 décembre 1753. Il mourut avant 1765. Son fils Ḥasan, tāǧir en étoffes au sūq Amīr al-Ğuyūš, mourut vers 1765.
- (2) Nāḥūdā (pluriel nawāḥid) est un mot d'origine persane signifiant «capitaine de navire». C'était un titre qui était souvent donné aux grands commerçants, qu'ils fussent ou non effectivement capitaines (Artisans et commercants, I, 113 et note 2).
- (3) Les Muḥarram étaient une des familles les plus notables de tuǧǧār au Caire. Le plus connu des Muḥarram est Maḥmūd Muḥarram qui fut šāh bandar des tuǧǧār du Caire (pré-

vôt des commerçants en café et en épices) et qui mourut vers 1795 en laissant une succession de 15.742.498 paras (Maḥkama, Q. 'ask., v. 224, 657). Sa maison se trouvait dans le quartier de Ğamāliyya (Description: 287 G 5; classée sous le n° 20); tout près de là il avait restauré la mosquée qui porte son nom (monument classé sous le nº 30). Il habitait donc tout près de la maison Ğa'far. Il était le fils de Ḥasan Muḥarram qui est sans doute celui qui est mentionné ici : d'après Gabartī, Ḥasan était originaire du Fayyūm et il était venu au Caire pour faire le commerce du Hedjaz, avec un grand succès ('Ağā'ib al-āṭār, éd. de Būlāq, II, 255; voir aussi 'Alī Pacha, II, 74).

(4) Il y avait au Caire un sūq al-Māwardī et une wakāla al-Māwardī qui étaient situés plus au sud, en K 6 (*Description*: wakāla al-Māwardī, 313 K 6).

On y accédait par une ruelle (zuqãq), maintenant bouchée, dans hatt al-Maštiyyin. On y accède actuellement par l'extrémité du darb al-Aṣfar (1), qui donne dans le hatt al-Ğamāliyya (2) (ligne 7).

D'après l'expertise (dallāla) en date du 18 ša bān [1171] / [27 avril 1758], le makān se présente de la manière suivante : une façade de pierre, située du côté sud-est (qibliyya) (3) avec une porte de bois qui donne accès à un durkā couvert et à un vestibule (dahlīz). Par la grande cour (hawš) à ciel ouvert à laquelle conduit le vestibule et où se trouve un puits (bīr) on accède à des réserves (hawāṣil), une salle de réception au rez-de-chaussée (qā ardiyya), deux qā a l'étage (mu allaqa), une pièce à arcades (arwiqa), des chambres (tibāq), une cuisine (matbah), un bain (hammām). Les boutiques (hawānīt) qui se trouvent sous le makān dans le sūq al-Amšātiyya ne font pas partie de la propriété (lignes 8-11).

Les limites du makān sont les suivantes: limite sud-est (qiblī) (h), makān du hawāğā Šihāb ʿAṭā, makān de feu Ismāʿīl al-Qahwağī, et ruelle (zuqāq); la façade et la porte sont situées de ce côté; — limite nord-ouest (bahrī), rue (šāriʿ) appelée sūq al-Mašṭiyyīn, où se trouvent les boutiques mentionnées précédemment; — limite nord-est (šarqī), four (furn) et ruines (hariba) appartenant au waqf al-Dahabī; — limite sud-ouest (ġarbī), petit makān appartenant au waqf du hāğğ Muḥammad al-Maṣābinī, rue (ʿatfa) et makān de Ismāʿīl al-Qahwağī (lignes 11-13).

(1) Mašţiyyīn est probablement une déformation de Amšāţiyya (on trouve plus loin sūq al-Amšāţiyya et sūq al-Mašţiyyīn pour désigner le marché qui se trouvait dans ce haṭṭ): la Description mentionne, un peu plus au sud, une wakāla al-Amšāţiyya (312 G 6). Le haṭṭ al-Mašţiyyīn était donc la portion de la grande rue (aujourd'hui rue Mu'izz li-dīn Allah) qui longe, à l'ouest le baït Ğaʿfar On voit en effet sur le plan de la Description que le darb al-Aṣfar (321, 324 G 5) était bouché de ce côté. De nos jours la communication est rétablie entre le darb al-Aṣfar et la Qaṣaba et on accède donc à baït al-Ğaʿfar par la Qaṣaba, alors qu'au XVIII° siècle on

ne pouvait le faire qu'en venant du Ğamāliyya.

- (2) Description: sūq al-Ğamāliyya, 289 G H 5; al-Ğamāliyya, 317 G 5.
- (3) Nous interprétons *qibli* par sud-est. Voir la note suivante.
- (h) Les quatre directions mentionnées ici paraissent bien devoir être interprétées comme le propose Max Van Berchem (CIA, Egypte, I, 7), et après lui Ahmed Darrāğ (Acte de waqf, 36), et non pas suivant leur sens habituel (correspondant aux quatre points cardinaux): à baḥrī (« nord ») correspondrait en fait l'ouest nord-ouest; à qiblī (« sud ») l'est sud-est; à šarqī (« est ») le nord nord-est; à ġarbī (« ouest ») le sud sud-ouest.

— deuxièmement l'édifice (makān) remis à neuf (mustağadd) dans le haṭṭ Qanṭara al-Mūskī (1), à la poterne (hawha) de Ibn Bahādir, dans le ḥāra al-Faranğ (2) qui donne sur le halīğ al-Ḥākimī. Les limites sont indiquées d'après l'expertise (dallāla) effectuée le 13 šawwāl 1169 / 11 juillet 1756 (lignes 15-18).

Ces deux *makān* sont constitués en waqf en faveur des quatre personnes suivantes, à raison de un quart (6 qīrāt) (3) pour chacune : le ḥāǧǧ Ğaʿfar, fils du constituant; le ḥāǧǧ Sulaïmān b. ʿAbdallah, son affranchi (maʿtūq); ʿĀïša Ḥātūn bint ʿAbdallah, géorgienne, son affranchie et son épouse; Fatḥiya Ḥātūn bint ʿAbdallah, son affranchie et son épouse (lignes 20-24).

Chacun de ces attributaires jouira de sa part sa vie durant, cette jouissance étant ensuite transférée à ses descendants. A l'extinction de leur descendance le revenu du waqf sera réparti comme suit : 12 qīrāṭ en faveur du masǧid (h) et du tombeau de l'Imam Ḥusaïn, dans le mašhad al-Ḥusaïnī (5); 12 qīrāṭ en faveur de la zāwiya et du tombeau de l'Imam Muḥammad ibn Idrīs al-Šāfi î, au petit Qarāfa (6) (lignes 25-34).

Le nāzir du waqf sera le constituant (Muṣṭafā Ğaʿfar), puis, après sa mort, son affranchi le hāğğ Sulaïmān (lignes 36-37).

L'acte est daté du 12 šawwāl 1171 / 19 juin 1758 (ligne 47).

La note marginale A, datée du 8 șafar 1174/11 septembre 1760, fait état de la mort du nāzir. Les notes B et C enregistrent divers changements intervenus dans le waqf en 1762 et 1775 : cette seconde note mentionne, comme nāzir du waqf, le hāğğ Ğaʿfar b. Muṣṭafā, Sulaïmān Ğaʿfar b. ʿAbdallah, affranchi de Muṣṭafā Ğaʿfar et époux de Fatḥiya, étant décédé entre-temps.

La waqfiyya numéro 225, datée du 25 dūl-ḥiğğa 1188 / 26 février 1775, a été rédigée en présence des personnes suivantes : le tāğir, le ḥāğğ Ḥasan Muḥarram (7); le tāğir, le hawāğā, le ḥāğğ Ğaʿfar fils de feu Muṣṭafā Ğaʿfar, tāğir à la wakāla de Dūlfiqār Kathudā; le cheikh Nūr al-dīn ʿAlī Ḥalīl, cheikh de la corporation

- (1) Description: Qantara al-Mūskī, 235 I 9.
- (2) Description: hāra al-Afranğ (quartier franc), 24 G H I 9.
- (3) Le qīrāṭ est une part de un vingtquatrième.
- (4) Dans la waqfiyya 225 (ligne 50) on lit maqām à la place de masǧid.
- (5) Description: Ğāmi al-Ḥasanaïn, 212 I 5. La porte et le minaret de la mosquée al-Ḥusaïnī sont classés sous le numéro 28 (1154 / 1236).
- (6) Le mausolée de l'Imām al-Šāfi'ī, dans le petit Qarāfa, est classé sous le numéro 281.
 - (7) Voir la note 3 p. 181.

des peseurs publics au Caire (šaih tāʾifa al-qabbāniyya); son neveu, le cheikh Šihāb al-dīn Ahmad fils de feu le cheikh Ibrāhīm Ḥalīl, qabbānī dans le ḥaṭṭ al-Ğamāliyya; le sayyid, le šarīf Ibrāhīm fils de feu le hawāǧā, le hāǧǧ ʿAlī al-ʿĀdilī, tāǧir à la wakāla de Dūlfiqār (1). Cette waqfiyya indique que Fatḥiya bint ʿAbdallah al-Baïdā, épouse et affranchie de feu Muṣṭafā Ğaʿfar, et, après lui, épouse de feu Sulaïmān Ğaʿfar b. ʿAbdallah, son affranchi, constitue en waqf sa part (hiṣṣa) de 12 qūrāṭ dans les deux makān mentionnés dans la waqfiyya 224, à son profit, et, après sa mort, au profit de Muṣṭafā b. ʿAbdallah, affranchi de Sulaïmān, et de ses affranchis. A l'extinction de leur descendance, le revenu du waqf devrait être dévolu aux deux sanctuaires mentionnés dans la waqfiyya 224.

Les deux waqfiyya suivantes, numéro 226 (14 dūl-qa da 1211/11 mai 1797) et 227 (4 dūl-qa da 1211/1er mai 1797) concernent la constitution en waqf par Muṣṭafā, affranchi de Sulaïmān Ğa far, de divers immeubles sis dans le même quartier (une wakāla dans Rukn al-Muḥallaq et sept boutiques dans darb al-Asfar) (2).

(1) Voir la note 1 p. 181. — (2) Description: 326 G 6, hatt al-Rukn.

TEXTE DE LA WAQFIYYA Nº 224

التوقيعات الثلاثة في آخر الحجة

- ۱) هذا مكتوب وقف صحيح وحبس صريح محرر مرعى صدر الاشعار به وسطر عن ذكر ما هو آتى بمجلس الشريعة الشريفة الطاهرة ومحفل الطريقة الحنيفة الفاخرة بالصالحية النجمية بمصر المحمية لدى كل من سيدنا ومولانا الشيخ الإمام الفاضل الهمام الحاكم الشرعى
- ٢) والشيخ الإمام الفاضل الهمام الحاكم الشرعى المالكى الموقع كل منهما خطهما أعلاه مضمونه وفحواه بحضرة كل من فخر التجار الكرام الاختيار المعظم الخواجا الحاج محمد بن المرحوم الحاج على الشهير بالمصابني وفخر الأماجد المعظمين الحاج على اوده باشي
- ٣) مستحفظات الخنجى بوكالة المرحوم ذو الفقار كتخدا بخط الجمالية والتاجر المكرم الخواجا الحاج مصطفى حسين والتاجر المكرم الخواجا الحاج على بن المرحوم الحاج حسن العادلى والتاجر المكرم الناخودة الحاج حسن محرم التاجر كل منهم فى البن بوكالة المرحوم ذو الفقار
- کا کتخدا المذکور والشیخ العمده الهمام نور الدین علی خلیل والسید الشریف حموده سرور القبانی کلاهما بوکالة ذو الفقار کتخدا المذکوره والمعتبر الکامل الحاج ابراهیم بن المرحوم الحاج حجازی الشهیر بالزتاجیری واطلاعهم علی ما یأتی شرحه وبیانه فیه دام کمالهم و توقیر هم امین
- ه) أشهد على نفسه فخر التجار المعظمين الخواجا الحاج مصطفى جعفر من أعيان التجار في البن بوكالة المرحوم ذو الفقار كتخدا المذكورة شهوده الاشهاد الشرعي في صحته وسلامته وطواعيته واختياره ورغبته في الخير وإرادته له وجواز الاشهاد عليه شرعا
-) ووقف وحبس وسبل وأبد وأكد وخلد وحرم وتصدق لله سبحانه وتعالى بما هو جار فى ملكه وخلوه وتواجره وهو جميع المكان الكبير المستجد الانشا والعارة الذى كان متداخلا فها قبل تاريخه بالمكان الكبير المعروف بوقف المرحوم
- الخواجا شهاب عطى الذى كان أصله ببيت قهوة معروفة قديما بقهوة الماوردية
 ثم صارت المكان المذكور وأضيف إليه عقارات وصار يتوصل له من زقاق بخط

- المشطيين ثم سد الآن وصار يتوصل إليه من أقصى الدرب الأصفر الكاين بخط الحمالية بأقصى الدرب المرقوم
- بحوارمكان شهاب عطى المذكور المعروف المكان المذكور بانشا وتجديد الخواجا الحاج محمد الشهير بالمصابى المشار إليه وصدر منه تبايع شرعى للحاج مصطفى الواقف المذكور المشتمل المكان المذكور اجمالا بدلالة مستند التبايع الصحيح الشرعى المسطر من شهدة المحكمة المؤرخ
- ٩) مع ما به من ثبوت وحكم شرعيين فى ثامن عشر شهر شعبان المكرم من شهور سنة تاريخه أدناه على واجهة قبلية مبنية بالحجر الفص النحيت الجديد الأحمر بها باب يغلق عليه فردة باب خشبا نقيا مطبقا يتوصل منه إلى دركاة مسقفة نقيا ودهليز يتوصل منه إلى حوش
- ۱۰ كبير كشف سهاوى مبنى داير جهاته الأربع بالحجر الفص النحيت الأحمر به بير ما معين وحواصل وقاعة أرضية وقاعتين معلقتين وأروقة وطباق ومطبخ وحمام كامل المنافع والحقوق ومساكن علوية وسفلية ومنافع ومرافق وتوابع ولواحق وحقوق معينة ومشروحه
- 11) بمستند التبايع المذكور خلا الحوانيت التي سفل المكان المذكور بسوق الأمشاطية فانهم لا دخل لهم في ذلك ويحيطه بكامل المكان المذكور ويحصره حدود أربع بالدلالة المذكورة الحد القبلي ينتهى بعضه إلى مكان الحواجا شهاب عطى المذكور وبعضه إلى مكان المرحوم
- ۱۲) اسماعيل القهوجي وباقيه للزقاق الذي هو فيه وفيه الواجهة والباب والحد البحري ينتهي إلى الشارع المسلوك المعروف بسوق المشطيين وفيه الحوانيت المذكورة الجاريين في وقف في حق الغير والحد الشرقي ينتهي بعضه إلى الفرن والحربة الجاريين في وقف
- 17) الذهبي والحد الغربي يذهبي بعضه للمكان الصغير الجارى الآن في وقف الحاج محمد المصابي المذكور وباقيه للعطفة ومكان اسهاعيل القهوجي المذكور الجارى بنا المكان المذكور بحق الثلثين في ملك الواقف المرقوم والثلث الثالث في خلوه وتواجر أرض ذلك
- الجارية في وقف المرحوم طوغان الحسيني المدة الطويلة التي قدرها عن ذلك في كل سنة خسماية نصف وعشرة أنصاف فضة يقام بها لجهة وقف طوغان الحسيني المرقوم سند نسبة الأيد ذلك للواقف المذكور بالتبايع الشرعي من قبل الحواجا الحاج محمد المصابني المشار إليه أعلاه

- 10) حسباً يشهد للواقف المذكور بصحة ملكه وخلوه وتواجره لذلك المستند الشرعى الدال على الوصف والحدود المحكى تاريخه بأعاليه وجميع المكان المستجد الانشا والعمارة الكاين بمصر المحروسة بخط قنطرة الموسكى بخوخة تعرف بابن بهاذر بحارة الفرنج المطلة على
- 17) الخليج الحاكمي المشتمل بدلالة حجة التبايع الشرعية المسطرة في الباب العالى بمصر المؤرخة في ثالث عشر شهر شوال سنة تسع وستين وماية وألف على مساكن علوية وسفلية مستجدة ومنافع ومرافق وحقوق وحدود أربع بالدلالة المذكورة الحد
- 1۷) القبلى ينتهى إلى الخليج الحاكمي المذكور وبه مطلات الطاقات والشبابيك والمناور والقوطون والحد البحرى ينتهى إلى الطريق السالك وفيه الباب ومطلات مساكن المكان المذكور المجاور للمسجد الذي هناك والحد الشرقي ينتهى للساباط والطاقات
- ۱۸) والدرب المتوصل منه للشارع المذكور والحد الغربي ينتهى لمكان يعرف بالخواجا عبد الله قديما ثم عرف بالمعلم بركات النصراني المباشر بحد كل من ذلك وحدوده وحقه وحقوقه ومعالمه ورسومه وما يعرف به كل من ذلك وينسب إليه شرعا الجارى المكان المذكور
- 19) ثابتا فى ملك الواقف المرقوم أعلاه ويده وحوزه وتصرفه الشرعى إلى تاريخه يشهد له بصحة ملكه لذلك حجة التبايع الشرعية الدالة على الوصف والحدود المحكى تاريخها ثابتا بأعاليه المعلوم ذلك عند الواقف المذكور العلم الشرعى النافى للجهالة شرعا
- ۲۰ والجارى كامل المكانين الموصوفين المحدودين بأعاليه في ملك الواقف المذكور وخلوه وتواجره على الوجه المسطور باعاليه وله ولاية إيقاف ذلك بدلالة ما شرح اعلاه وقفا صحيحا شرعيا وحبسا صريحا مرعيا وتسييلا وتأييدا وتأكيدا وتخليدا وتحريما
- (٢) وصدقة جارية على الدوام سرمدا فلا يباع ذلك ولا يوهب ولا يرهن ولا يناقل به ولا ببعضه قايما على اصوله محفوظا على شروطه مسبلا على سبله الآتى ذكرها فيه أبد الآبدين ودهر الداهرين إلى أن يرث الله سبحانه وتعالى الأرض ومن عليها وهو خير الوارثين
- ٢٢) أنشأ الواقف المذكور أعلاه وقفه هذا من تاريخه على نفسه أيام حياته ينتفع بذلك وبما شاء منه سكنا واسكانا وغلة واستغلالا بساير وجوه الانتفاعات الشرعية الوقفية أبدا ما عاش وديما ما بقي ثم من بعد وفاته إلى رحمة الله سبحانه وتعالى يكون ذلك

- ٢٣) وقفا على ما يبين فيه فالربع ستة قراريط فى كل من ذلك على ولده المعتبر الكامل الحاج جعفر الحاضر بهذا المجلس والربع ستة قراريط فى ذلك على معتوقة المعتبر الكامل الحاج سليان بن عبد الله الحاضر بهذا المجلس والربع ستة قراريط فى كل من ذلك على معتوقته
- ٢٤) زوجته المصونه عايشه خاتون بنت عبد الله البيضا الجرجية الجنس والربع ستة قراريط باقى كل من المكانين المذكورين على معتوقته زوجته المعصومة فتحية خاتون بنت عبد الله البيضا ينتفع كل منهم بحصته المذكورة مما ذكر بالسكن والاسكان والاستغلال
- ٥٢) مدة حياة كل منهم ثم من بعد كل منهم على أولاده ثم على أولاد أولاده ثم على أولاد أولاده ثم على أولاد أولاد أولادهم ثم على ذريتهم ثم على نسلهم ثم على عقبهم طبقة بعد طبقة ونسلا بعد نسل وجيلا بعد جيل الطبقة العليا منهم تحجب الطبقة السفلي من نفسها دون غيرها
- 77) بحيث يحجب كل أصل فرعه دون فرع غيره يستقل به الواحد منهم إذا انفرد ويشترك فيه الاثنان فما فوقهما عند الاجتماع على انه من مات منهم وترك ولدا أوولد ولد أوأسفل من ذلك انتقل نصيبة من ذلك لولده أو ولد ولده وان نقل فإن لم يكن له ولد
- ٧٧) ولا ولد ولد ولا أسفل من ذلك انتقل نصيبة من ذلك لإخوته وأخواته المشاركين له فى الدرجة والاستحقاق فان لم يكن له أخوة ولا أخوات فلأقرب الطبقات للمتوفى من أهل هذا الوقف الموقوف عليهم وعلى انه من مات من الحاج جعفر والحاج سلمان
- ۲۸) والمصونة عايشة والمصونة فتحية المذكورين اعلاه ولم يعقب أولادا ولا عتقا فتكون حصته الموقوف عليه لما بقى منهم وعلى انه من مات من الموقوف عليهم قبل دخوله فى هذا الوقف واستحقاقه لشىء منه وترك ولدا أوولد ولد أو أسفل من ذلك قام ولده
- (٢٩) أو ولد ولده أو أسفل منه مقامه في الاستحقاق واستحق ما كان أصله يستحقه إن لوكان حياً باقياً يتداولون ذلك بينهم كذلك إلى حين انقراضهم أجمعين فاذا انقرضوا جميعا بأسرهم وأبادهم الموت عن آخرهم وخلت بقاع الأرض منهم أجمعين ولم يبق

- بهم أحد كان ذلك وقفا لمن يوجد لكل من ابن الواقف ومعاتيقه المعين أساؤهم بأعاليه على عتقايه ذكورا وإناثا بالسوية بينهم ثم من بعد كل منهم على أولاده ثم على أولاد أولاده ثم على فريتهم ثم على نسلهم ثم على على أولاد أولاد أولاد أولادهم ثم على فريتهم ثم على نسلهم ثم على عقيهم طبقة بعد طبقة ونسلا بعد نسل وجبلا بعد جبل على النص والترتيب المشروحين
- عقبهم طبقة بعد طبقة ونسلا بعد نسل وجيلا بعد جيل على النص والترتيب المشروحين بأعاليه فاذا انقرضوا جميعا بأسرهم وأبادهم الموت عن آخرهم وخلت بقاع الأرض منهم أجمعين كان ذلك وقفا مصروفا ريعه على ما يبين فيه فالنصف اثنى عشر
- ٣٢) قيراطا من ذلك على مصالح مسجد وضريح سيدنا ومولانا السيد السعيد الشهيد مولانا الإمام الحسين بن مولانا الإمام على بن أبي طالب كرم الله وجهه ورضى عنهما الكاين مسجده وضريحه بالمشهد الحسيني بالقرب من الجامع الأزهر وخان الحليلي والنصف الثاني
- ٣٣) اثنى عشر قيراطا باقى كل من ذلك يكون وقفا مصروفا ربعه على زاوية وضريح سيدنا ومولانا الإمام الأعظم والحجهد الأفخم صاحب العلم النفيس والقراة والتدريس مولانا الإمام أبى عبد الله محمد بن إدريس الشافعي المطلبي رضي الله تعالى عنه
- ٣٤) الكاين زاويته وضريحه بالقرافة الصغرى بسفح جبل المقطم بمصر فإن تعذر الصرف بلحهة من الجهتين المذكورتين صرف للأخرى فإن تعذرا معا وللعياذ بالله تعالى صرف ريع ذلك للفقرا والمساكين والأرامل والمنقطعين من أمة محمد سيد المرسلين عليه أفضل
- وم) الصلاة وأتم التسليم يجرى الحال فى ذلك كذلك وجودا وعدما تعذرا وإمكانا أبد الآبدين ودهر الداهرين إلى أن يرث الله الأرض جل جلاله ومن عليها وهو خير الوارثين وشرط الواقف المذكور فى وقفه هذا شروطا حث عليها وأكد العمل
- ٣٦) بها فوجب المصير إليها منها أن الناظر على هذا الوقف والمتولى عليه يهدا من ريعه بعارته ومرمته وما فيه البقا لبيته والدوام لمنفعته والنمو لريعه ولو صرف فى ذلك جميع غلته ومنها انه شرط النظر على ذلك والولاية عليه فى تاريخه
- ٣٧) لنفسه أيام حياته ثم من بعده يكون النظر على ذلك والولاية عليه لمعتوقه الحاج سليان المذكور أعلاه ثم من بعده لمن يكون رشيدا يشهدون الناس برشده من الموقوف عليهم بحسب ترتيب طبقاتهم ثم اذا آل للجهتين المذكورتين فلكل من يكون
- ٣٨) ناظراً على كل منهما بقدر حصته المذكورة ثم إذا آل للفقرا والمساكين فلمن يقرره حاكم المسلمين الحنفي بمصر حين ذاك ومنها إنه شرط لنفسه في وقفه هذا الادخال والاخراج والاعطا والحرمان والزياده والنقصان والتغيير والتبديل

- ٣٩) والاستبدال والاسقاط لمن شاء متى شاء وأن يكون كل من ذلك أو ما شاء منه المرة بعد المرة والكرة بعد الكرة مدة حياته وليس لأحد من بعده فعل شيء من ذلك شروطا شرعية كل ذلك باعتراف الواقف المذكور أعلاه الاعتراف الشرعى ورفع يده عن وقفه
- ٤) ووضع عليه يد نظره وولايته وسلمه لمتول شرعى أقامه عليه إلى أن يتم أمر التسجيل واعترف المتولى المذكور بتسلمه فارغا غير مشغول عنما يمنع حيجة التسلم شرعا التسلم الشرعى المقبول ووقع أجر الواقف المذكور في ذلك على الله الكريم البر الرحيم انه لا يضيع
- 13) أجر المحسنين وثبت مضمون الوقف والشروط على النمط المحرر المبسوط لدى كل من مولانا الحاكم الحنبلي ومولانا الحاكم المالكي المومى إليهما اعلاه بشهادة شهوده ثبوتا شرعيا
- تاما معتبرا مرضيا وحكم كل منهما بموجب ما صح عنده من ذلك فمن موجبه عند مولانا الحاكم الحنبلي المشار إليه صحة الوقف على النفس ومن موجبه عند مولانا الحاكم المالكي المشار إليه صحة الشروط المذكورة وأن للواقف المذكور العمل بشرطه وقضا
- ٤٣) كل منهما بصحة ذلك ولزومه فى خصومه وعمومه رافعا للخلاف بين الأيمة الأسلاف فى شأن الأوقاف حكما وقضا صحيحين شرعيين تامين مرضيين وصار الوقف بهما صحيحا مسجلا محرما بحرمات الله الأكيده متصلا حكمهما ومنفذا بالشرع
- 23) الشريف من قبل سيدنا ومولانا فخر حكام الإسلام الحاكم الشرعى الحنفي الموقع خطه أعلاه اتصالا وتنفيذا شرعيين وأشهد على نفسه الكريمة كل منهم بذلك فقد تم هذا الوقف ولزم ونفذ أمره وحسم وصار وقفا محرما بحرمات الله الأكيدة مدفوعا
- عنه بقوته السديده فلا يحل لأحد يؤمن بالله واليوم الآخر ويعلم إنه إلى ربه الكريم صاير أن يغير ذلك أو يبدله ويسعى فى ابطاله أو ابطال شىء منه فمن فعل ذلك أو شيئا منه كان الله سبحانه وتعالى طليعه ورقيبه ومجازيه بفعله يوم التناد ويوم عطش
- 23) الأكباد يوم يكون الله سبحانه وتعالى هو الحاكم بين العباد ومن لطف على مصالحه وأجراه على شروطه وابقاه بيد مستحقه برد الله مضجعة ولقنه حجته وجعله من الآمنين الفرحين المستبشرين برحمة الله تعالى الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون

LA WAQFIYYA DE MUŞŢAFĀ ĞA'FAR

191

٤٧) فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم وبه شهد وحرر ووقع وسطر فى اليوم المبارك الموافق لثانى عشر شهر شوال المبارك الذى هو من شهور سنة احد وسبعين وماية وألف وحسبنا الله ونعم الوكيل

安 华

توقيع رقم ١

اتصل لى ذلك ونفذ به ما معه الفقير اليه جل شأنه ذلك بمحكمة الصالحية لو شاء السيد الموكل اليه عنه عنى

توقیع رقم ۲

ما فيه من الشروط صحيح عندى حده الفقير اليه سبحانه على علي الزيني المالكي غفر الله لها امين

توقیع رقم ۳

الا.... الفقير اليه يوسف عقى عنه

هامش رقم [A]

- ١) صدر نصه توفى الناظر المذكور قرينة على استحقاق المصونه عايشه المذكوره
- ۲) قرینة عصمتها وهی الربع ستة قراریط من المکان المذکور شرعی من حجة شرعیة مسطره
- ٣) من هذه المحكمة المورخة في ثامن شهر صفر الخير سنة أربع وسبعين وماية والف
 - ٤) الباب العالى بمصر

هامش رقم [B]

- صدر استبدال شرعى من المكرم الحواجا
 - الحاج سلمان بن عبد الله تابع المرحوم (\
 - الحاج مصطفى جعفر الواقف المذكورين فيه (4
 - بسطر تو سطره على الوقف المذكور
 - قرينة للمكرم الحاج احمد من طايفة
 - مستحفظان بن المرحوم الحاج رضا
- الایلی فی جمیع الحصتین فی المکانین المذکورین قرینه والجاری الحصتین
 - - المذكورين في استحقاق المصونه (9
 - عايشه المذكورة قرينة في سطر مبلغ
 - مقدوض سعر بحجة شرعة مسطرة (11
 - من الماب العالى مؤرخه في (17
 - خامس عشر شهر شعبان سنة ١١٧٥

هامش رقم [C]

- صدر الاستبدال الشرعي من المكرم الحاج جعفر بن
- المرحوم الحاج مصطفى جعفر الواقف المذكور قرينه (٢
 - بطريق نظره على وقف والده المذكور قرينه (4
 - لا رشد فيه بدلالة الشرط المذكور قرينه للشيخ (&
- نور الدين على خليل شيخ طائفة القبانية بمصر حالا في
 - جميع الحصة التي قدرها النصف اثني عشر قيراطا (7
- من المكانين المذكورين قرينه الجاريه الحصه المذكوره (٧
- في استحقاق الناظر المبدل المذكور وزوجته ومعتوقة (Λ
 - والده الواقف المذكور هي المصونة فتحية خاتون (9
- بنت عبد الله البيضا الحاضرة بالمجلس المصدقة على
 - ذلك التصديق الشرعي سوية بينهما بعد ثبوت المسوغ

- ١٢) الشرعي والمصونة فتحية المذكورة شرعا في نظير مبلغ
- ١٣) مقبوض بيد الناظر وزوجة والده المستحقة سوية حسب
 - ١٤) إذن الناظر لها في ذلك كما ذلك معين بحجة الاستبدال
- ١٥) الشرعية المسطرة من الباب العالى بمصر مؤرخه في سادس
- ١٦) عشر شهر ذي الحجة الحرام ختام سنة ثمان وثمانين وماية وألف
 - ۱۱۸۸ سنة ۱۱۸۸